

Djela Daniela J. Boorstina

The Discoverers

*

The Creators

*

The Seekers

*

The Americans: The Colonial Experience

The Americans: The National Experience

The Americans: The Democratic Experience

*

The Mysterious Science of the Law

The Lost World of Thomas Jefferson

The Genius of American Politics

America and the Image of Europe

The Image: A Guide to Pseudo-Events in America

The Decline of Radicalism

The Sociology of the Absurd

Democracy and Its Discontents

The Republic of Technology

The Exploring Spirit

The Republic of Letters

Hidden History

Cleopatra's Nose

The Daniel J. Boorstin Reader

The Landmark History of the American People

(with Ruth F. Boorstin)

A History of the United States

(with Brooks M. Kelley)

DANIEL J. BOORSTIN

TRAGAČI

*Povijest čovjekove potrage za
razumijevanjem vlastita svijeta*

Preveli s engleskoga

Mirjana Obuljen

Hrvoje Gračanin

Bilješkama popratio

Hrvoje Gračanin

Put je uvijek bolji od svratišta

Cervantes

Biblioteka
ČOVJEK I VRIJEME
Knjiga 2.

TRAGAČI

Povijest čovjekove potrage za razumijevanjem vlastita svijeta
Daniel J. Boorstin

Naslov izvornika:

The Seekers

THE STORY OF MAN'S CONTINUING QUEST TO UNDERSTAND HIS WORLD

Copyright © 1998 by Daniel J. Boorstin

All rights reserved under International and Pan-American Copyright Conventions. Published in the United States by Random House, Inc., New York, and simultaneously in Canada by Random House of Canada Limited, Toronto. Originally published in hardcover in the United States by Random House, Inc., New York, in 1998.

Prvo izdanje 1998.

© za hrvatsko izdanje:

TIM press d.o.o., Zagreb

Tel.: 01 611 97 13;

Faks: 01 611 97 14;

E-mail: tim.press@tim-press.hr

www.tim-press.hr

Sva prava pridržana. Nijedan dio ove knjige ne smije se reproducirati bez prethodne pismene suglasnosti nakladnika.

ISBN: 978-953-7177-24-9

SADRŽAJ

Uvodna napomena	11
-----------------------	----

Prva knjiga
DREVNO NASLIJEĐE
(Prevela Mirjana Obuljen)

PRVI DIO

Put prorokâ: Viši autoritet.....	15
1. Od vidioca do proroka: Mojsijev ispit poslušnosti.....	16
2. Savez s Bogom: Izajijina kušnja vjere	19
3. Muke vjernika: Job	22
4. Svijet razumljiv po sebi: Zlo na Istoku	25

DRUGI DIO

Put filozofa: Izvanredno unutarnje sredstvo	29
5. Sokratovo otkriće neznanja.....	30
6. Život izgovorene riječi.....	41
7. Platonov onostrani svijet ideja.....	45
8. Put utopije: Najvažnije vrline	51
9. Aristotel: Došljak u Ateni.....	55
10. Put zdravog razuma	58
11. Aristotelov bog za promjenljivi svijet	64

TREĆI DIO

Put kršćanstva: Pokusi u zajednici.....	67
12. Zajednica vjernika: Crkva	68
13. Otoci vjere: Samostani.....	75
14. Put	77

15. Raznolikost protestantskoga puta: Erazmo, Luther, Calvin.....	95
--	----

Druga knjiga
ZAJEDNIČKO TRAGANJE
(Prevela Mirjana Obuljen)

ČETVRTI DIO

Put otkrića: U potrazi za iskustvom	107
16. Homerovo naslijeđe: Mit i junačka prošlost	108
17. Herodot i rođenje povijesti	113
18. Tukidid stvara političku znanost.....	121
19. Od mita do književnosti: Vergilije	125
20. Novi putovi do utopije Thomasa Morea.....	131
21. Vizija Francisa Baçona o starim idolima i novim vlastima	134
22. Od duše do samosvijesti: Descartesov unutarnji otok	140

PETI DIO

Liberalni put.....	149
23. Machiavellijevo maštanje o naciji.....	150
24. John Locke određuje granice spoznaje i vlasti.....	154
25. Voltaireov poziv civilizaciji.....	161
26. Rousseau traži izlaz.....	169
27. Jeffersonovo američko traganje	173
28. Hegelov zaokret prema "božanskoj ideji na svijetu"	176

Treća knjiga
PUTOVI U BUDUĆNOST
(Preveo Hrvoje Gračanin)

ŠESTI DIO

Zamah povijesti: Putovi društvene znanosti	183
29. Primarna doktrina i znanost o napretku: od Condorceta do Comtea	184
30. Karl Marx u potrazi za sudbinom	191
31. Od nacija do kultura: Spengler i Toynbee	195
32. Svijet u revoluciji?	203

SEDMI DIO

Utočišta sumnje	207
33. "Sva je povijest biografija": Carlyle i Emerson.....	208
34. Kierkegaard se okreće od povijesti prema egzistenciji	215
35. Od istine do struja svijesti s Williamom Jamesom	220
36. Utjeha i čudo raznolikosti	224
37. Književnost zbunjenosti	231

OSMI DIO

Svijet u procesu: Smisao u potrazi	235
38. Actonova "Madona budućnosti"	236
39. Malrauxove čari protusudbine	242
40. Ponovno otkrivanje vremena: Bergsonova stvaralačka evolucija.....	248
41. Definiranje tajne: Einsteinova potraga za jedinstvom	254

BILJEŠKE.....	265
----------------------	------------

ZAHVALE.....	277
---------------------	------------

KAZALO	279
---------------------	------------

Uvodna napomena

*Sve dok nema otkrića, plemenito će bratstvo trajati.
Jao, kada hrpe počnu rasti!*

B. Traven, *Blago Sierra Madre*

Uhvaćeni između dviju vječnosti – prošlosti koja je iščeznula i budućnosti koju ne poznajemo – mi nikad ne prestajemo istraživati naše ponašanje i put kojim idemo. Nasljeđujemo znanost i umjetnost – djela velikih otkrivača i stvaraoca, raznih Kolumbâ i Leonardâ i Shakespeareâ – o kojima smo pisali u knjigama *Otkrivači* i *Stvaraoci*. Ponosimo se njihovim otkrićima i djelima. Ali mi smo *svi* tragači. Svi želimo znati *zašto*. Čovjek je životinja koja postavlja pitanja. I dok se zbog onoga što nađemo, zbog uvjerenja da smo našli Odgovor, možemo razdvojiti i zaboraviti našu ljudskost, traganje nas i dalje spaja, ono nas čini i drži ljudima. Iako ovoj knjizi nije svrha ponuditi pregled povijesti filozofije ili religije, ona ipak opisuje način na koji su veliki filozofi i vjerski vođe Zapada tragali. Ovo nije povijest otkrića, nego traganja. Izabrao sam one tragače koji mi još uvijek živo govore i čiji nas putovi prema spoznaji u našim životima i našoj povijesti još uvijek potiču na osobno traganje.

Naša zapadna kultura doživjela je tri velike epohe traganja. Prva je bila herojsko doba proroka i filozofa koji su tražili spasenje ili istinu od Boga ili razlog unutar svakoga od nas. Potom je došlo doba zajedničkog traganja koje je težilo civilizaciji u slobodnjačkom duhu te, novije, doba društvenih znanosti kada se čini da čovjekom, okrenutim prema budućnosti, vladaju sile povijesti. Na svim tim putovima temeljimo naša vlastita traganja. Oni nam još govore ne toliko zbog odgovora koje daju koliko zbog načina na koji postavljaju pitanja. U tom dugom traganju, zapadna se kultura okrenula od traganja za krajem ili svrhom traganja ka uzrocima – od *zašto* do *kako*. Može li to lišiti smisla naše ljudsko iskustvo? Kako onda možemo ponovno steći i obogatiti taj smisao?

Ova knjiga slijedi kronološki red. Ali u detaljima ima samo jednu shemu. Svaka od triju knjiga kronološki se preklapa s prethodnom kako povijest napreduje od antike do sadašnjosti. To je povijest bez kraja, dok mi nastavljamo istraživati našu ljudskost u vječnome *zašto*. I vidimo kako smo došli do toga da od traganja za smislom nađemo

PRVA KNJIGA

DREVNO NASLIJEĐE

*Imamo zajedničko nebo. Zajednički nas svod sve okružuje.
Zašto je važno kojom učenom teorijom čovjek traži istinu?
Nema jednoga puta koji će nas odvesti do tako velike tajne.*

Simah

O uklanjanju spomenika Pobjede na Rimskom trgu 384. godine

Veliki tragači ne zastarijevaju. Zastare možda njihovi odgovori, ali ne i pitanja koja su postavljali. Mi nasljeđujemo način na koji su postavljali ta pitanja i njime smo obogaćeni. Židovski proroci i grčki filozofi i danas su živi i zovu nas. Njihovi glasovi odjekuju preko tisućljeća snagom koja je mnogo jača od njihovih kratkih života ili malih zajednica u kojima su živjeli. Kršćanstvo je ujedinilo njihov poziv Bogu i našem razumu – u crkvama, samostanima i sveučilištima koji su dugo nadživjeli svoje osnivače. Oni će stoljećima voditi, tješiti i ograničavati tragače Zapada.

PRVI DIO

Put prorokâ: Viši autoritet

Kad se bavimo znanošću, onda smo panteisti; kad se bavimo pjesništvom, politeisti smo; kad moraliziramo tada smo monoteisti.

Goethe, Maksime i razmišljanja

Od vidioca do proroka: Mojsijev ispit poslušnosti

BUDUĆNOST je uvijek bila veliko blago značenja. Ljudi su posvuda, nezadovoljni golim iskustvom, odijevali sadašnjost znakovima o stvarima koje će se dogoditi. Nalazili su oslonce u životima žrtvenih životinja, u letu ptica, u kretanju planeta, u vlastitim snovima i kihanju. Saga o prorocima bilježi napore da se prestane biti žrtvom hirova bogova otkrivanjem božanskih namjera unaprijed, i ide prema tome da čovjek postane neovisno samosvjesno biće koje slobodno bira svoja vjerovanja.

Stanovnici Mezopotamije eksperimentirali su načinima kojima će iz sadašnjosti izvući tajne budućnosti. Vračevi su motrili izvijanje dima iz gorućeg tamjana, tumačili su oblike na glinenim kockama kako bi nazvali godinu koja dolazi. Odgovarali su na pitanja o budućnosti nalijevajući ulje u posudu s vodom koju su držali u krilu, promatrajući njegovo kretanje na površini ili prema rubu.

U židovskom Svetom pismu nalazimo tragove o tome kako su oni razumijevali božansku nakanu i davali današnjem iskustvu odraz sustrašnjice. Jakov "usni san da ljestve stoje na zemlji, a vrhom do neba dopiru, i anđeli Božji po njima se penju i silaze. Uz njih je Jahve te mu govori: 'Ja sam Jahve, Bog tvoga praoca Abrahama i Bog Izakov. Zemlju na kojoj ležiš dat ću tebi i tvom potomstvu.'" I vrhovni svećenik je upotrebljavao *Urim* i *Tumim*, svete kamenčiće koje je nosio u šavu obrednog oplećka. Oni su davali božanski odgovor "da" ili "ne", ovisno o tome koji je kamenčić prvi izvučen. I David je potražio takav savjet kod svećenika Ebjatara, prije nego što je krenuo u bitku protiv Šaula. Kad se pojavio "da" kamen, predviđajući njegovu pobjedu nad Filištejcima, krenuo je u bitku.

"Jer koga danas zovu prorokom, nekoć se zvao vidjelac", čitamo u knjizi Samuelovoj. "Vidjelac" je bio onaj koji je vidio budućnost i njegov je utjecaj proizlazio od njegove moći predviđanja. Svećenik-pretkazivač, koji je svoje klijente upoznao s nakanama bogova, bio je predmet strahopoštovanja kod onih kojima se predviđanja činila bitnim. Prorok

je imao drukčiju moć. On je bio *nabi* („objavljivač” ili „najavljivač”) i govorio je strašnim autoritetom samoga Boga. Tako su drevni židovski proroci otvorili put vjerovanju. “Podignut ću im proroka između njihove braće, kao što si ti. Stavit ću svoje riječi u njegova usta, da im kaže sve što mu zapovjedim.” – objavio je Bog (Pnz 18,18). Upotrebljavali su riječi “usta” i “*nabi*” naizmjenice. Engleska riječ *prophet* (od grč. *profētēs*, “koji govori ispred ili u ime nekog”) ima isto značenje.

I dok vidjelac predviđa što će se dogoditi, prorok određuje što bi ljudi *trebali* vjerovati i kako bi se *trebali* ponašati. U drevnom Izraelu te dvije uloge u početku nije bilo uvijek lako razlikovati. Ali vidiocce, obične pretkazivače, zamijenili su proroci koje je dotaknula božanska ruka u ime koje su govorili.

I ta je promijenjena uloga otvorila put otkrivanju vjere, prema samosvjesnosti koja je ljudima donijela slobodu da biraju i odgovornost za taj izbor. Povijest staroga židovskog proroštva saga je o tom otkrivanju. Vidioci, stručnjaci za tumačenje znakova i znamenja, katkad su se u otkrivanju budućnosti služili vlastitim snovima i vizijama duhova i utvara. Vidjelac je morao vidjeti stvari u svijetu koje drugi nisu mogli. Ali prorok je nosio poruke s drugoga svijeta. Ne treba, dakle, čuditi ako je taj “duhovni čovjek” čuo poruku u ekstazi i doimao se psihički poremećenim. Njegova je ekstaza obično bila skupni fenomen, katkad izražen u pjesmi.

Ovo viđenje proroka kao Božjega glasnika izrazito je biblijski fenomen. S njim je došlo i nepovjerenje u tehnike i trikove vidioca – kao u poganskog Kanaanca.

“Kad uđeš u zemlju koju ti daje Jahve, Bog tvoj, nemoj se priučavati na odvratne čine onih naroda. Neka se kod tebe ne nađe nitko tko bi kroz oganj gonio svoga sina ili svoju kćer; tko bi se bavio gatanjem, čaranjem, vraćanjem i čarobnjaštvom; nitko tko bi bajao, zazivao duhove i duše predaka ili se obraćao na pokojnike... Narodi koje ćeš naskoro otjerati s posjeda slušaju vračare i gatare, ali tebi to Jahve, Bog tvoj, ne dopušta. Proroka kao što sam ja, iz tvoje sredine, od tvoje braće, podignut će ti Jahve, Bog tvoj, njega slušajte!” (Pnz 18,9-15)

Kad je prorok utemeljitelj Mojsije govorio faraonu, govorio je za Boga: “Ovako govori Jahve.” I preko proroka je Bog upravljao svojim narodom. Za buduću vjeru Zapada presudnom se pokazala židovska ideologija koja je pratila Mojsijevu religiju.

Jedan svemogući, sveznajući, dobrohotan Bog nametnut će čovječanstvu obvezu vjere – i na kraju izbora. Taj “etički monoteizam” stvorit će vlastite zagonetke.

Kada je prorok, umjesto ideje o budućnosti, objavljivao Božje zapovijedi, ponudio je vjerniku novu kušnju, kušnju poslušnosti. Mojsije,

ga na Sinaju. Prvih pet zapovijedi – zabrana štovanja stranih bogova, zabrana idolatrije i boguhuljenja, zapovijed čuvanja Šabata i poštivanja roditelja – potvrdilo je tradicije njihova društva. Ali drugih pet zapovijedi koje su negativne – zabrana ubojstva, preljuba, krađe, lažnog svjedočenja i želje za susjedovim dobrima – naglašavaju slobodu čovjeka da izabere način istinske vjere i tako izbjegne grijeh. Deset zapovijedi, dakle, poslušnost pretvaraju u znak vjere. Ta će ideja, tisućljećima poslije, postati samo srce islama (od arap. *islām*, “predaja, prepuštenost”).

Ali drugi važan element Mojsijeve religije otvorit će vrata vjeri. Intimni Bog Mojsijev tajanstveno je dijelio moć sa svojim stvorenjem. Čak se i prema svom narodu ponašao kao prema sebi jednakom, sklapanju s njim savez. Vrhunski je paradoks bio kad je taj svemoćni stvoritelj-Bog tražio dobrovoljni odnos sa svojim stvorenjem. Odnos Boga i njegova izabrana naroda, djece Izraela, trebale su obje strane dobrovoljno izabrati. “Ako budete slušali ove zapovijedi i vjerno ih podržavali, tada će Jahve, Bog vaš, držati svoj Savez s vama i iskazivat će vam svoju ljubav kako je obećao vašim ocima.” Taj neobičan savez između Boga i njegova naroda objavio je Božju sklonost prema slobodno izabranoj poslušnosti. To je pokazalo kako je Božji naum bio da čovjekovim životom upravljaju njegovi izbori i bio je povijesna židovska afirmacija o slobodnoj volji. Kako su drevni Židovi bili njegov izabrani narod, tako je On bio njihov izabrani Bog.

Otprilike osam stoljeća prije Krista prorokovanja židovskih proroka zapisali su sami proroci ili njihovi pisari. Potom su proroci preuzeli ulogu izvan zajednice u kojoj su živjeli i kojoj se Bog najprije obratio svojom porukom. Prorokove riječi sada su bile upućene svima koji su ih htjeli čuti – čak i daleko izvan njegova vremena i mjesta. Tako su objave proroka postale trajna proročka literatura. I riječi proroka postale su tijelo božanskoga nauka koji vrijedi za sve ljude ma gdje živjeli. I ti su se spisi, od plemenske objave, pretvorili u svjetsku religiju. Ta se promjena dogodila prije nego je Zaratustrina objava (potkraj 2. tisućljeća pr. Kr.) utemeljila zoroastrizam. Dogodit će se i poslije bilježenjem Isusovih riječi, i još kasnije, u 7. stoljeću, Muhamedovom objavom.

Savez s Bogom: Izaijina kušnja vjere

PROROČKI pokret koji je zapadnu misao skrenuo na put vjere i izbora počeo je oko 750. g. pr. Kr. i trajalo je petstotinjak godina. On nije donio samo zapovijedi nego i poziv na vjeru. Proročka literatura, skupljena u raznim razdobljima, dala je bit religiji Izraela. Židovski proroci veoma se razlikuju od ranijih kulturnih proroka koji su živjeli pokraj hramova i pridruživali se svećenicima tijekom obreda – ili dvorskih proroka u kraljevskim svetištima koji su pretkazivali željenu pobjedu za kralja. Među tim će “profesionalcima” mnogi biti obilježeni kao lažni proroci.

Veliki židovski proroci koji su utrli put vjeri bili su različita podrijetla. Moglo bi ih se opisati kao amatere. Većina nisu bili svećenici. I dok njihove objave nemaju autentičan pečat svetoga zvanja, svaki je bio pozvan na drugi način i imao je svoju vlastitu “vokaciju”, osoban poziv da govori za Boga. Svaki je upravio glas Božji prema osobitim boljkama svoga vremena i mjesta. A svi su podsjećali narod Izraela na to da ne živi prema savezu koji su sklopili sa svojim izabranim Bogom.

Riječi prvoga u nizu židovskih proroka nisu više bile upućene samo kralju. Već su tada težile širem slušateljstvu. Amos je bio govornik koji se obraćao cijelome narodu. “Ja nisam prorok koji proriče za novac”, objasnio je Amos. “Bio sam stočar i gajio sam divlje smokve, ali me Jahve uze od stada i Jahve mi reče: ‘Idi, prorokuj mojemu narodu Izraelu.’” (Am 7,14-15) On je propovijedao u vrijeme blagostanja, kad su bogati živjeli u raskoši, a siromašni bili tlačeni i pod teretom velikih nameta. Religija je, žalio se, postala običan ritual. Zagovarao je socijalnu pravdu i jednostavnu Jahvinu vjeru. U Amosovoj knjizi čujemo zastrašujući Božji sud za Izrael i predviđanje njegova uništenja ognjem i glađu ako se njegov narod ne pokaje.

“Stoga ovako govori Jahve, Bog nad vojskama, Gospod: ‘Na svakom će trau biti kuknjava, po svim će ulicama zapomasati. Težnje će sazivat

ći posred tebe, veli Jahve. Što će vam biti dan Jahvin? Tama, a ne svjetlost. Bit će vam ko onom što uteče lavljim raljama, a sretne ga medvjed; koji uđe u kuću i stavi ruku na zid, a ujede ga zmija!” (Am 5,16-19)

Narod Izraela mora izabrati svoj put. “Neka tvoj cilj bude da činiš što je dobro, a ne što je zlo tako da možeš živjeti. Tada će Bog Svevišnji doista biti s tobom, kako tvrdiš da jest. Mrzi što je zlo i pobrini se da pravda vlada na sudovima.” Proroci koji su došli iza njega su, na svoj način, donosili istu poruku svom vremenu.

Hošea je propovijedao sjevernom kraljevstvu Izraela. On je napao idolatriju i predvidio je strašne posljedice za Izrael ako se narod ne promijeni i ne vrati Bogu. Ta proročka lekcija dana je u alegorijskom obliku njegove nevjerne žene Gomere, koja se prostituirala baš kao što se i narod Izraela prodao kanaanskim bogovima plodnosti. Ali i Hošea sklapa savez s Bogom obećavši podariti novi život Izraelu koji se pokajao.

Knjiga Izajina, najduža proročka knjiga, skup je spisa pjesnika iz više razdoblja. Prorok više nije samo propovjednik promjena u životu Izraela, on također otkriva Božju ulogu u povijesti. Čujemo kako neke narode kažnjava, a druge nagrađuje. Južnom kraljevstvu Jude, upozorava Izajia, ne prijete samo vlastiti grijesi neposlušnosti, nego i napadi susjedne Asirije, “batine Božjega gnjeva”. Iduća Izajina proročanstva sežu u vrijeme kada je narod Jude, južnoga kraljevstva, bio u izgonu u Babilonu. Bili su dovoljno kažnjeni za svoje grijehe.

“Tješite, tješite moj narod, govori Bog vaš. Govorite srcu Jeruzalema, vičite mu da mu se ropstvo okonča, da mu je krivnja okajana, jer iz Jahvine ruke primi dvostruko za sve grijehe svoje!” (Iz 40,1-2)

“Ustani, zasini, Jeruzaleme, jer svjetlost tvoja dolazi, nad tobom blista Slava Jahvina, a zemlju, evo, tmina pokriva i mrklina narode! A tebe obasjava Jahve i Slava se njegova javlja nad tobom.” (Iz 60,1-2)

Sad Bog obećava pobjedu Izraelu.

*“U kaci sâm sam gazio, od naroda nikoga ne bijaše.
U gnjevu ih svom izgazih i zgnječih u svojoj jarosti.
Krv mi njihova poprska haljine,
Iskaljah svu odjeću svoju.
Jer dan osvete bijaše mi u srcu, došla je godina mojeg otkupljenja.”*
(Iz 63,3-4)

I on obećava novo stvaranje.

“Jer, evo, ja stvaram nova nebesa i novu zemlju. Prijašnje se više

jer, evo, od Jeruzalema stvaram klicanje, od naroda njegova radost."
(Iz 65,17-18)

Izaijin Bog, dakle, nije samo Bog Izraelov nego i sve povijesti. "Nebesu su moje prijestolje, a zemlja podnožje pod nogama!" (Iz 66,1) "Dolazim da saberem sve pûke i jezike, i oni će vidjeti moju Slavu! Vidjet će moju snagu i znat će da sam ja taj koji ih kažnjava." (Iz 66,18-19) Joremijino upozorenje (kraj sedmog i početak šestog stoljeća pr. Kr.) da će Izrael biti kažnjen zbog idolatrije dramatično se ispunilo padom Jeruzalema u ruke Nabukodonozora, razaranjem Hrama i babilonikim progonstvom naroda Jude.

Ali ako se promijene, obećava Bog, on će spasiti svoj narod. "Evo dolaze dani kad ću s domom Izraelovim i s domom Judinim sklopiti Novi savez. Ne Savez kakav sam sklopio s ocima njihovim u dan kad ih uzeh za ruku da ih izvedem iz zemlje egipatske, Savez što ga oni razvrgnuše premda sam ja Gospodar njihov.... Zakon ću staviti svoj u dušu njihovu i upisati ga u njihovo srce. I bit ću Bog njihov, a oni narod moj. I neće više učiti drug druga ni brat brata: "Spoznajte Jahvu!" nego će me svi poznavati, i malo i veliko." (Jr 31,31-34)

Posljednji od velikih proroka, Ezekijel, kojega su osvajači odveli u progonstvo, donio je poruku vjere u Boga i osobnu odgovornost. Pad Jeruzalema 587. g. pr. Kr. i razaranje Hrama bili su posljedica idolatrije.

Dode mi riječ Jahvina: "Što vam je te u Izraelu ponavljate poslovice: Oci jedoše kiselo grožđe, sinovima trnu zubi!

Života mi moga, riječ je Jahve Gospoda: nitko od vas neće više u Izraelu ponavljati tu poslovicu jer svi su životi moji, kako život očev tako i život sinovlji. I evo, onaj tko zgriješi, taj će umrijeti." (Ez 18,1-4)

Izrael je postao izabrani narod Božjim izborom, a ne zbog neke svoje osobite zasluge. I kako je Bog svugdje, dužnosti vjernika prate kamo god pošao.

Ezekijel također vidi Izrael otkupljen Novim savezom, nekom vrstom novoga stvaranja. To je predvidio u čuvenom prikazu Doline suhih kostiju kada Gospodin zapovijeda:

"Prorokuj ovim kostima i reci im: O suhe kosti, čujte riječ Jahvinu! Duako govori Jahve Gospod ovim kostima: Evo, duh ću svoj udahnuti u vas, i oživjet ćete i znat ćete da sam ja Jahve." (Ez 37,4-6)

Vjeri u Jahvu, za opstanak nisu potrebna posebna svetišta. Ta vjera može živjeti u srcu vjernika ma gdje on bio.